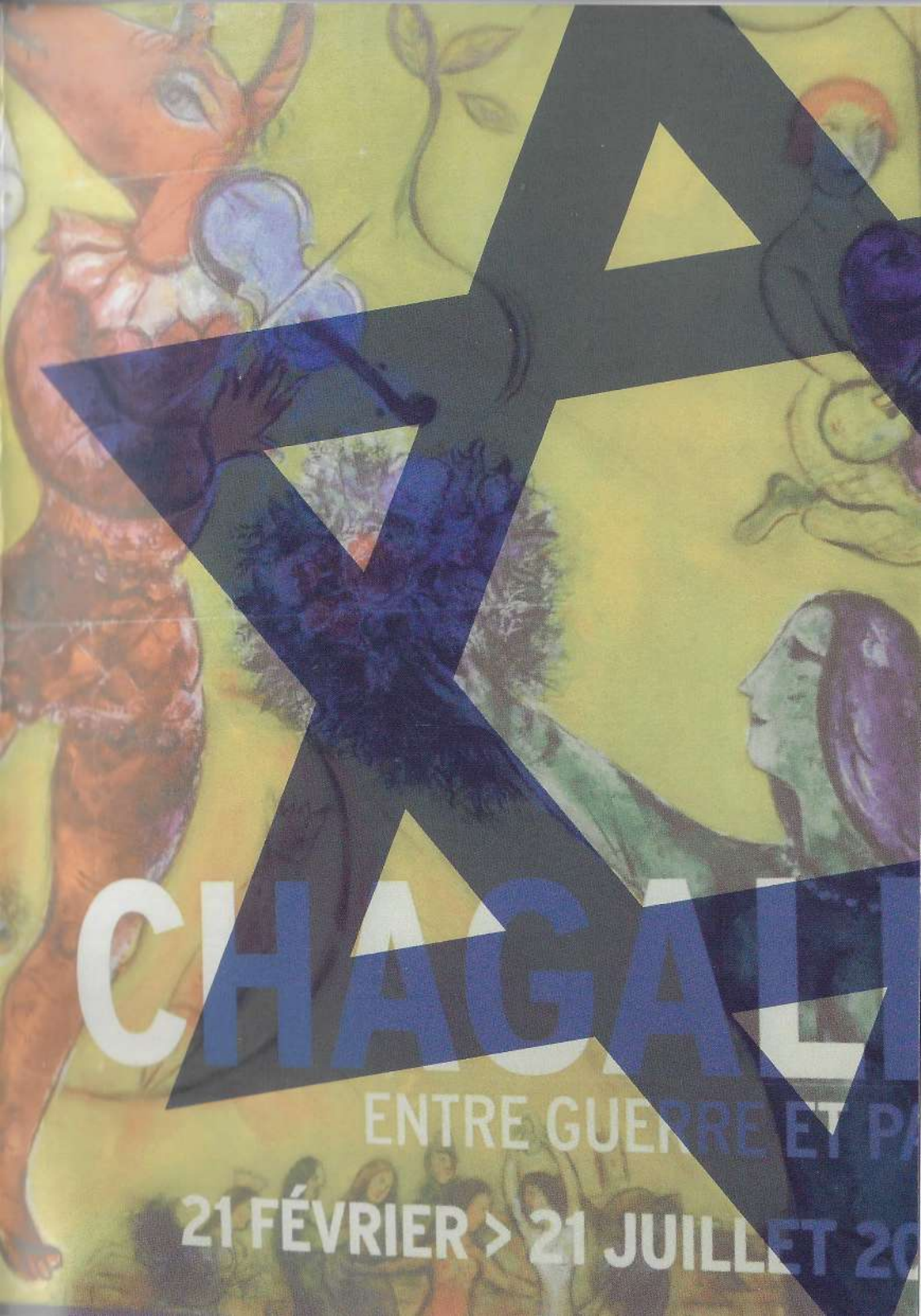




ינואר-אפריל 2024 ■ מס' 146 שנה 33

תרומת היהודים לעולם





CHAGALL

ENTRE GUERRE ET PA

21 FÉVRIER > 21 JUILLET 20



נושאון - בטאון איל"ת - אגודה ישראלית לטבלאות תימאטיות
עורך: יורם לוביאניקר מזכיר המערכת: רן ברש
עריכה גרפית: הדי אור

דוא"ל: noson.ed@gmail.com
בית יואל, נמל תל אביב 40, תל אביב 6350671
Nos'on ISSN 0792-6448

תוכן העניינים:

משה ביאלי	דבר העורך	עמ' 2
משה רימר	מארק שאגאל וציורי התנ"ך שלו	עמ' 3
לירוי פרץ	לו הייתי רוטשילד ...	עמ' 12
לורנס פישר	פליקס מנדלסון, המאסטרו האניגמטי	עמ' 19
	סיפורי מעטפות	עמ' 25
	הגדרה קולעת בול	עמ' 30
	פתרון החידה הבולאית מהגליון הקודם	עמ' 31
	חידה בולאית	עמ' 32

ועד האגודה והפעילים:

יו"ר: יצחק ברק (השחר 34, ראשון לציון 7521640, 054-5314568, ifib@inter.net.il)
סגן יו"ר: מנחם לדור (ת.ד. 340, הר אדר 9083600, 054-4825007, ladorm@gmail.com)
מזכיר וגזבר: רן ברש (היורה 1, ת.ד. 8486 גן יבנה 7086131, 052-5250780, ranb2000@gmail.com)
עורך "נושאון": יורם לוביאניקר (נמל תל אביב 40, תל אביב 6350671, 054-5402723, lubianiker@gmail.com)
חבר ועד: יהושע מגר (אשחרם 44, ראש פינה 12000, 052-8802725, jmagier@netvision.net.il)
חבר ועד: יהושע טילמן (דרך עכו 97א', קרית מוצקין 2637324, 054-9067030, 013.net, b48705544@013.net)
ועדת ביקורת: יוחנן מיר-ר (י"ר), שלמה וורגן, גל שפרון.

שירותים לחברים: "נושאון" – שלוש פעמים בשנה, "נושאונט" – שלוש פעמים בשנה, שירותי ספריה תימאטית, מפגשים, סמינרים והרצאות, צוות מומחים, "שבל" (ביטאון התאחדות בולאי ישראל).

דמי חבר (2024): מבוגר – 160 ₪, נוער – 80 ₪.

תאריך אחרון למשלוח חומר לחוברת הבאה: 1.4.2024

דבר העורך

שלום לכם,

בדרך כלל אני פותח את דבר העורך בסקירת תוכנה של החוברת החדשה של "נושאון", אבל הפעם אינני יכול שלא לפתוח בענייני דיומא. ביום שבת ה-7 באוקטובר נפלו עלינו



אחת הנלוות שדואר ישראל
הנפיק לטובת חיילי צה"ל במהלך המלחמה

השמיים וכל צבאם, ונראה לי שאיש מאיתנו עדיין לא התאושש ממאורעות אותו יום. מאז נמשכת המלחמה במלוא עוצה, חיילינו נהרגים ונפצעים מידי יום, ורבים מהחטופים עודם בשבי. כולנו מקווים לבשורות טובות במהרה בימינו!

עבור רבים מאיתנו העיסוק באיסוף הבולים מספק מידה רצויה של אסקפיזם בשעה קשה זו. שבועות מעטים לאחר ההלם הראשוני התחדשו חיי הבולאות בארץ,

ובאמצע דצמבר הצלחנו לקיים את יום הבולאות המסורתי. גם חוברת "נושאון" זו נולדה באווירה קשה ותחת אילוצים שונים, אך אני תקווה כי התוצאה הסופית תהיה לרווחכם.

החוברת שלנו מוקדשת הפעם לתרומת היהודים לעולם. פותח אותה מאמרו של **משה ביאלי** על **מארק שאגאל**, גדול הציירים היהודים בהיסטוריה. **משה רימר** מביא את סיפורה של משפחת **רוטשילד**, ובעיקר את היישובים בארץ הקרויים על שם בני המשפחה. אני משוכנע שחלקכם יופתע לגלות ברשימה יישובים שלא ידעתם על ההקשר ה"רוטשילדי" שלהם. **לירוי פרץ** חותם את פרק המאמרים עם סיפור חייו הקצרים של **פליקס מנדלסון**. בהזדמנות זו נברך את לירוי לרגל גיוסו לצה"ל, ונאחל לו שירות קל ונעים! עוד תמצאו בחוברת את "פינת המעטפות", ובה הפעם מכתב עם חתימתו של **בנג'מין דיזראלי**, וגם מדור זה משתלב הפעם בנושא הראשי של הגיליון.

חוברת זו הינה הראשונה לשנת 2024, וכמידי שנה אתם מתבקשים להקדים ולשלם את דמי החבר בסך 160 ₪ לגזבר שלנו, **רן ברש**. את דמי החבר ניתן לשלם באמצעות משלוח המחאה בדואר, אך הרבה יותר קל, מהיר ובטוח לעשות זאת באמצעות העברה בנקאית או תשלום באפליקצית "ביט". פרטים מלאים ניתן למצוא בעמוד 11.

כחלק מהחזרה לשגרה מחדשת איל"ת את המפגשים של חברי האגודה. התאחדות בולאי ישראל ממשיכה לקיים את מפגשי "בוקר של בולים", והמפגש הקרוב יתקיים ביום שישי ה-23 בפברואר. נשמח לראותכם בפעילויות אלה.

שמחה לבשורות טובות,
יורם

מארק שאגאל וציורי התנ"ך שלו משה ביאלי

מבוא

התנ"ך שימש מקור השראה לציירים רבים יותר מכל ספר אחר בעולם, ומספר הציורים השואב את השראתו מספר הספרים עולה על מאות אלפים. באמצעות ציורים אלה ניתן היה להעביר מסרים דתיים לקהילה, אשר אינה יודעת קרוא וכתוב. הציור גם מעצים את התחושות והרגשות המסתתרים בין שורות הכתוב.

ציורי התנ"ך מציגים את סיפורי המקרא באופן מוחשי, אך הם גם מהווים ביטוי לפרשנות האישית של הצייר למאורעות ולמשמעותם. האומן אינו מסתפק בהמחשת הכתוב, אלא גם מוסיף נופך משלו לדברים. רובם של ציורי התנ"ך הם מעשה ידי נוצרים, ורק מיעוטם צוירו בידי יהודים, בשל הצייוו "לא תעשה לך פסל וקל תמונה" הכלול בדיבר השני (שמות, פרק כ' פסוק ג'). רק במאה ה-19 החלו יהודים לעסוק בציור, וכמובן שהתנ"ך הוא נושא בולט ביצירות שלהם. מאמר זה מוקדש לציורי התנ"ך של אחד מהבולטים שבציירים היהודים בהיסטוריה, **מארק שאגאל**.

חייו

מארק שאגאל נולד בשם משה סגל בשנת 1887. הוא היה הבן הבכור במשפחה חסידית בת תשעה ילדים שהתגוררה בעיירה סמוכה לעיר ויטבסק – היום בבלארוס ואז ב"תחום המושב" של האימפריה הרוסית. בעיירת מגוריו היוו היהודים כמחצית מכלל מהאוכלוסיה, ומארק הצעיר למד בחדר וספג את התרבות היהודית של אותם ימים. מטען זה בא לידי ביטוי לכל אורך יצירותיו.

בגיל 19 נרשם שאגאל לאקדמיה לאומנות בסנקט פטרבורג, ולמד אצל האומן היהודי **יהודה פן**. בהמשך עבר לפריז והתגורר ברובע האומנים מונפארנס. בשנת



דיוקן של מארק שאגאל הצעיר – יצירה של מורהו יהודה פן. גיליונית מזכרת מבלארוס לציון 125 שנה להולדתו של שאגאל

1914 חזר שאגאל לויטבסק ונשא לאישה את ארוסתו **בלה**. לאחר מספר תחנות ביניים הוא שב ב-1923 לפריז, ובה התגורר עד לשנת 1941. בזמן המלחמה הוא נמלט



ציור של שאגאל משנת 1918 מבטא את אושרו לאחר נישואיו לבלה. הוא חיך חיך רחב, בעוד שבלה מרחפת מעליו



"כלה וחתן על רקע מגדל אייפל", 1938-9: הזוג מובל על ידי תרנגול, כשברקע מלאכים, נגן צילו שחציו העליון הוא בעל ראש של בעל חיים, והחופה אשר נערכה עשרים וחמש שנה קודם לכן בעיירה היהודית.

לארצות הברית, ושהה בה עד ששב לצרפת ב-1949. שאגאל התגורר בכפר הקטן סן-פול-דה-ואנס בפרובאנס עד מותו בשיבה טובה בשנת 1985, והוא בן 97.

סגנונו

שאגאל משתייך לזרם האקספרסיוניסטי באומנות, ורבות מיצירותיו מושפעות מסגנון הקוביזם. ציוריו הם סוריאליסטיים, והם מתארים עולם של פנטסיה וחלום: הדמויות מרחפות לרוב מעל פני האדמה, בעלי חיים (בעיקר פרים ותרנגולים) וחפצים צצים במקומות בלתי צפויים, וברקע נראים מבנים שלעיתים אינם קשורים לכאורה לנושא. שאגאל מרבה לתאר את נוף ילדותו ואת חוויותיו מימים אלה. דוגמא בולטת היא שעון האורלוגין הנראה ביצירות רבות שלו: שעון זה היה תלוי בבית סבו של שאגאל, וכילד הטיל עליו אימה. מאחר והתיאורים הסוריאליסטים ביצירתו של שאגאל הם אסוציאטיבים ושבים ונשנים ביצירתו, ניתן לומר שהוא יצר מעין שפה משל עצמו.

סגנונו של שאגאל הוא פולקלוריסטי: רבות מיצירותיו מנציחות את חייהם של היהודים החסידים, כאשר העוני והעליבות אשר היו מנת חלקם מצופים במעטה רומנטי. בכך הוא מנציח עולם של קיום יהודי אשר נשמד בשואה. יצירותיו של שאגאל הן צבעוניות מאוד, והוא משתמש בצבע כדי להעניק לצורות נפח וחיים משל עצמו.

ציורי התנ"ך של שאגאל

שאגאל היה, כאמור, אומן יהודי מובהק. היהדות לא הייתה עבורו פריט ביוגרפי בעל משמעות דלה, אלא חלק מהותי מזהותו כיוצר, ואלמנטים יהודיים עוברים כחוט השני במכלול עבודותיו. היהדות גם הייתה חלק מהותי כזהותו כאדם, והדבר בא לידי ביטוי בין השאר ביחסו החם למדינת ישראל.

מטבע הדברים יצירתו של שאגאל כוללת גם מספר לא מבוטל של יצירות העוסקות באופן ישיר בסיפורי התנ"ך. הבול הישראלי הראשון אשר הוקדש באופן מלא ליצירת



אומנות מציג ציור של שאגאל משנת 1962 (הבול עצמו הונפק שבע שנים מאוחר יותר), המראה את **דוד המלך**. דוד נראה כאן כשהוא נע בצעדי ריקוד תוך שהוא מנגן בנבל. כרגיל אצל שאגאל, הרקע הוא מורכב מאוד, ויוצר סביבה שבה מציאות וחלום מתערבבים זה בזה. לרגלי המלך נראית תהלוכה צוהלת של יהודים יראי שמיים, ומימין צף זוג כלות בלבן, המסמל ב"שפה" השאגאלית את השקיקה לאהבה. השמיים מוארים בירח זהוב, אשר לאורו מתקדמת תהלוכה של כלה לחופתה. כך משתלבות ביצירה האהבה האלוהית עם האהבה במובנה הגשמי. הקומפוזיציה של היצירה והצבעוניות שלה הן אופייניות ליצירתו של שאגאל.

הנה דוגמא נוספת לאופן שבו סיפורי התנ"ך מפורשים על ידי האומן בהתאם לנקודת המבט האישית שלו. בין השנים 1957 ל-1966 יצר שאגאל סדרה של חמישה ציורים, אשר מוקדשים לשיר השירים. עצם הבחירה במגילה זו, הראשונה מבין חמש המגילות שבמקרא, היא יוצאת דופן. כידוע, הפרשנות רואה בשיר השירים תיאור אלגורי של היחסים בין עם ישראל ואלוהיו, ושאגאל ביצירתו מאמץ גישה דומה: הוא מאחד בין

המשמעות המדרשית לבין אהובותיו, ובראשן אישתו הראשונה בלה, אשר נפטרה בשנת 1944. הציורים בסדרה זו הינם גדולי מימדים, ונמצאים במוזיאון שאגאל בעיר ניס בצרפת. הם הונצחו בסדרת בולים של גרנדה, ואנו נדון בה כעת בהרחבה.



בציור הראשון (הבול למעלה מימין) נראה זוג האוהבים בצד שמאל למטה. פני האישה הם פניה של בלה, אך פלג גופה התחתון הוא כשל תרנגול. נוצותיו של התרנגול מסמלות את אש האהבה. **בציור השני** (שמאל) נראית השולמית שוכבת עירומה בצמרתו של עץ אדום על מעין מצע של פרחים. העץ מתנשא מעל ירושלים על מגדליה וכיפותיה. בשולי העיר יושבת רועה ולצידה כבשים. הרועה מזוהה **כולנטינה** (ואוה), אישתו השלישית של שאגאל. השולמית לעומת זאת מזוהה כבלה.

בציור השלישי בסדרה נראה זוג האוהבים בצד שמאל, כאשר לפניו שתי ערים. העיר הראשונה היא העיר הצרפתית ואנס, אשר בה התגורר שאגאל עם אשתו ואוה בעת שיצר את ציור זה. מתחתיה נראית תמונה במהופך של העיר ויטבסק, שבה התאהב האומן בבלה, נשא אותה לאישה וחי עימה.



בציור הרביעי (למטה מימין) דוהרים בני הזוג על גבי חמור מעל העיר ירושלים,

כאשר מתחתיהם נראים התושבים שמחים וצוהלים. זוהי תמונה אופטימית של שיבת ציון. הציור החמישי והאחרון (בצד שמאל) מציג שוב שתי ערים: בצד ימין נראית ויטבסק, הנהר העובר בה וגשר מעליו, ובצד שמאל ירושלים. מעל ירושלים מרחפת דמות המנגנת בלירה, כאשר מחצית פניה מכוסות בציפור אדומה. זהו כנראה **שלמה המלך**, משורר שיר השירים.



סדרת הציורים של שיר השירים הינה אישית באופן מובהק, אבל שאגאל יצר גם ציורי תנ"ך מסורתיים יותר, אם כי גם בהם ניתן לראות את סגנונו הייחודי. גלוית המרב הנראית בראש העמוד הבא היא של ציורו של שאגאל "גן עדן" משנת 1961 (ההנפקה הבולאית היא מ-2017). גם עבודה זו היא גדולת מימדים (כשלושה מטרים אורכה ושני מטרים גובהה), ודומני שגם מי שזר לחלוטין לעולם הציור יזהה כי היא פרי יצירתו של שאגאל ולא של אף אחד אחר.

גן העדן של שאגאל כולל מספר אלמנטים הייחודיים ליצירתו: התרגול בצד ימין למעלה, בעלי החיים הפזורים בה, וכמובן שגם הצבעוניות המהפנטת. לצד הזוג החבוק נראה הנחש, אשר אופיו הנכלולי בא לידי ביטוי בפיתולי גופו. הנחש עומד קרוב במיוחד אל **חוה**, המגישה את התפוח **לאדם**. מעל לזוג נראה מלאך מעופף המביט כלפי מטה ועוקב אחרי מעשיהם. בצד צמידות לסיפור המקראי ברור שגן העדן אותו בוחר שאגאל לתאר הינו גן עדן אישי מאוד, במיטב הסגנון הסוריאליסטי.



תקצר כאן היריעה מלהציג את כל ציורי התנ"ך של שאגאל, ואפילו את אלה מהם אשר הונצחו על גבי בולים. נסתפק בדוגמא אחת נוספת, שבה נראה **משה** רבנו מקבל את לוחות הברית מידי זוג ידיים היוצאות מן השמים. הקו האלכסוני הנמתח בין רגליו של משה לבין זוג הידיים האלוהי מהווה את מוקד התמונה. בדוגמא זו נראה, כי שאגאל קרוב יותר לתפקיד המסורתי של הציור התנכ"י, כלומר המחשת המאורע לטובת הקהל הרחב. אגב, כראוי למי שלמד בחדר הכיתובים המופיעים על גבי לוחות הברית בציורו של שאגאל הם בעברית.

להשלמת התמונה אציין, כי מלבד ציורי השמן הצבעוניים של שאגאל, שעליהם כמובן עיקר פרסומו, הוא יצר גם רישומים רבים בנושא התנ"ך. חותמת התעמולה מאיטליה המוצגת להלן היא לכבוד תערוכה, שנערכה בשנת 2000 בעיר



משה מקבל את לוחות הברית –
יצירה של שאגאל משנת 1966

קרוטונה שבקלבריה. בתערוכה הוצגו 105 תחריטים של שאגאל בנושא התנ"ך, אשר נוצרו בין השנים 1931 ל-1939.



תערוכת תחריטים של שאגאל בנושא התנ"ך

הויטרזאים של שאגאל

ויטרז' הוא חיבור של זכוכיות צבעוניות לכדי תמונה אחת. הצבע נוצק לתוך הזכוכית במהלך יצירה, כך שהוא נשמר לתמיד. ויטרז' הוא מטבעו צבעוני עד למאוד, ויש בו דינאמיות הנובעת מהשינויים בתאורה החיצונית, במזג האוויר ואף בזווית הראייה של המתבונן. מאחר ולצבעוניות נודעה חשיבות עצומה ביצירתו של שאגאל, החיבור שלו עם סוג יצירה זה נראה טבעי. למרות זאת, שאגאל החל לעסוק בויטרזאים רק בחלקה האחרון של הקריירה האומנותית שלו.



הנחש מפתח את חווה: חלק מהויטרזאי של שאגאל בקתדרלה של מץ

שאגאל יצר את הויטרז' הראשון שלו בשנת 1956, סמוך ליום הולדתו השבעים. מייד אחר כך הוא הוזמן ליצור ויטרז' לקתדרלה המפוארת של העיר מץ. מטבע הדברים נושאי היצירה של ויטרזאים כנסיתיים הם דתיים באופיים, ויצירתו של שאגאל (בין השנים 1958 ל-1961) עוסקת בבריאת האדם, חטא התפוח והגירוש מגן עדן. הויטרז' הפך עד מהרה ליצירת האומנות הבולטת ביותר בקתדרלה, תוך שהוא מאפיל על כל קודמיו. בהמשך הוזמן שאגאל להוסיף ויטרזאים בקתדרלת מץ, ובהם הוא הראה את עקדת יצחק, הסנה הבווער, משה מקבל את לוחות הברית, ועוד סצנות תנ"כיות מפורסמות.

היצירה הבאה של שאגאל בתחום הויטרזאים הייתה שנים עשר החלונות בבית הכנסת של המרכז הרפואי הדסה בעין כרם. כאמור, היה

לשאגאל יחס חם ואוהד למדינת ישראל, והוא ביקר בארץ כמה פעמים, לראשונה עוד בשנת 1931. בטקס החנוכה של החלונות אמר שאגאל, כי החלונות הם "מתנתי הצנועה לעם היהודי, שחלם מאז ומתמיד על אהבת התנ"ך, על החברות ועל השלום בין כל

העמים. לעם זה שחי כאן לפני אלפי שנים, בין עמים שמיים אחרים. תקוותי היא, שאני מושיט בכך את ידי לאוהבי התרבות, למשוררים ולאומנים בקרב העמים השכנים".

חלונות שאגאל מתארים את שנים עשר בניו של יעקב אבינו. לכל חלון יש צבע דומיננטי אחד: אדום (יהודה, זבולון), כחול (ראובן, שמעון, דן, בנימין), ירוק (יששכר, גד, אשר), צהוב (לוי, נפתלי) וזהב (יוסף). החלונות הונצחו בסדרת בולים של דואר ישראל בשנת 1973, ומתוכה בחרתי להציג כאן את הויטראז'ים המתארים את לוי, יהודה ויוסף. אני ממליץ בחום למי שמעוניין לראות את כל 12 הויטראז'ים לבקר בבית הכנסת בבית החולים הדסה – חוויה מעשירה מובטחת לו! לא לחינם נחשבים החלונות לאחד משיאי הקריירה הארוכה והעשירה של שאגאל.

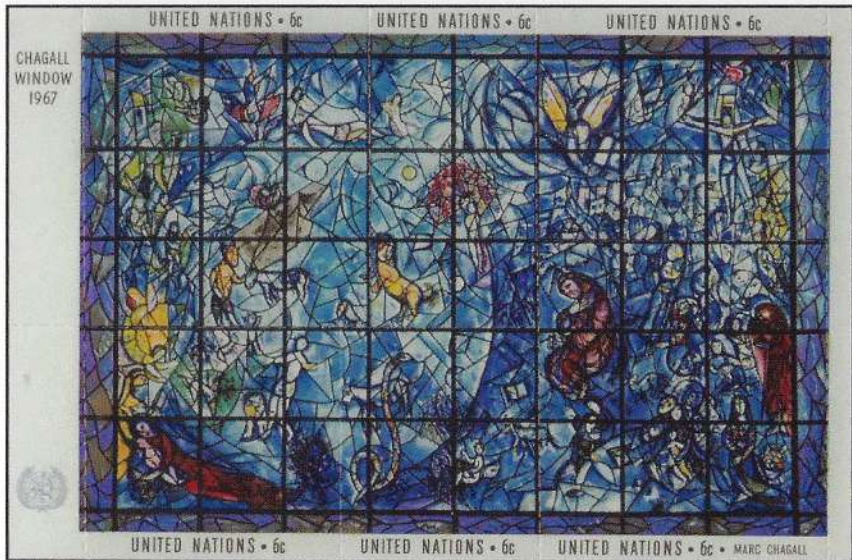


החלון המוקדש ללוי הוא בעל גוון צהבהב, והוא הקליל והעליז מבין כל הויטראז'ים. בראש היצירה נראה מגן דוד, ואילו בתחתיתה שני לוחות הברית, כשהם מוגנים על ידי מנורות מפאורות. החלון המוקדש ליהודה הוא בצבע ארגמן מלכותי, כראוי לשבט שהפך לממלכה רבת חשיבות, ובראשו כפות ידיים הנשואות בברכה. הויטראז' המתאר את יוסף כולל אירועים מחייו הסוערים, ובהם כותונת הפסים אותה קיבל מאביו, ופירוש חלומו של פרעה בדבר שבע הפרות השמנות והרזות.

זמן קצר לאחר שסיים את הפרוייקט רב החשיבות של חלונות הדסה, יצר שאגאל ויטראז' נוסף, הפעם במטה האומות המאוחדות בניו יורק. היצירה מוקדשת לזכרו של מזכיר האו"ם דאג האמרשילד, אשר נהרג בתאונת מטוס באפריקה בשנת 1961. כראוי ליצירה המוקדשת לאלה הפועלים למען שלום עולמי ההשראה אליה מגיעה מספר ישעיהו, פרק ט, פסוקים א-ז:

א העם ההלכים בחושך ראו אור גדול, וישבי בָּאֶרֶץ צְלֻמֹת אֹר נָגַהּ
עֲלֵיהֶם: בִּהְרִיבֵת הַגּוֹי לֹא הָיָה הַשְׁמָחָה שֶׁמָחוּ לִפְנֵיךְ קִשְׁמָחַת בַּקִּצִּיר
כְּאִשֶּׁר יִגִּילוּ בְּסֻלְקָם שְׁלָל: ג כִּי אֶת־עַל סָבְלוֹ וְאֶת מַטֵּה שִׁכְמוֹ הִנֵּגְשׁ בָּהּ
הַחֲתֹתָ יוֹם מִדְּיוֹן: ד כִּי כָל־סֹאן סֵאן בָּרַעַשׁ וְשִׁמְלָה מְגֻלְלָה בְּדַמִּים וְהִי־תָהּ

לְשִׁרְפָה מֵאֵלֶּלֶת אֵשׁ: הַיֵּלֶד יִלְד־לָנוּ בֶן נִתְּנ־לָנוּ וְתָהִי הַמִּשְׁכָּה עַל־שִׁכְמוֹ
וַיִּקְרָא שְׁמוֹ פֶּלֶא יוֹעֵץ אֶל גְּבוֹר אֲבִי־עַד שֶׁר־שָׁלוֹם: וְלִם רֵבָה לְמַרְבֵּה הַמִּשְׁכָּה
וּלְשָׁלוֹם אֵין־קֶץ עַל־כֶּסֶף דּוֹד וְעַל־מַמְלָכָתוֹ לְהִכִּין אֹתָהּ וּלְסַעֲדָהּ בְּמִשְׁפָּט
וּבִצְדָקָה מִעֲמֶתָּה וְעַד־עוֹלָם קִנְיָתָהּ יִהְיֶה צְבָאוֹת תַּעֲשֶׂה־זֹאת



"חלון השלום" המטה האו"ם בניו יורק

"חלון השלום" מחולש לשני חלקים עיקריים, אשר ביניהם ניצב עץ גן העדן. הצד השמאלי הוא בהיר יותר, והוא מתאר יקום שלו, אשר בני אדם עירומים ובעלי חיים צפים בו באקראי בשלווה. ליד שורש העץ נמצא הנחש. למעלה נראית דמות גברית עירומה הנושאת זר של ורדים אדומות, אשר צבען מושך את העין. בצד ימין של הוויטראז' נראית קבוצת בני אדם היוצאת מעיר מוקפת חומה ('ירושלים?'), כאשר אחד מהם נושא מנורה דולקת. מעל לעיר נראית דמות של מלאך המוסרת את לוחות הברית. המלאך והדמות הנושאת את המנורה מובלטים באמצעות שימוש בצבע צהוב.

לסיום פרק זה אני מציג בעמוד הבא ויטראז' נוסף משל שאגאל, אשר הונצח בשנת 2017 בגיליונית מזכרת של צרפת. היצירה, אשר עומדת במוקד הגיליונית, נקראת אף היא "שלום", והיא ניצבת בקפלה של העיירה הקטנה סרבורג במזרח צרפת. זו היצירה הגדולה ביותר של שאגאל – שנים עשר מטרים גובהה ושבעה מטרים רוחבה.

במוקד היצירה משנת 1974 נמצא עץ החיים, ובמרכזו דמויותיהם של אדם וחווה. משום כך הוסיף הדואר הצרפתי לגיליונית גם בול המראה חלק מיצירה אחרת של שאגאל, "גן עדן" אותה ראינו לעיל. באופן חריג ליצירתו של שאגאל נראים כאן גם מוטיבים נוצריים, ובהם דמותו של ישו, בצד התייחסויות מפורשות לטקסטים תנ"כיים, כגון חזון אחרית



הימים שבו נראה זאב בצד כבש,
עגל וכפיר אוכלים בצוותא ועימם
נער, וזאת ברוח הפסוק "וְגַם
עִם כֶּבֶשׂ וְנֶמֶר עִם גְּדִי יִרְבֹּץ וְעֵגֶל
וְכִפִּיר וְמָרִיא יִחַדּוּ וְנַעַר קָטָן
יִהְיֶה בָּם" (ישעיהו, כרך י"א,
פסוק ו').

סיכום

מארק שאגאל היה יהודי גאה.
רבים מבני דורו בחרו להתנצר
מטעמים תועלתניים, או לפחות
להצניע את שורשיהם היהודיים.
שאגאל לעומת זאת הציג את
יהדותו לראווה ביצירתו, והדבר
בא לידי ביטוי גם בציורי התנ"ך
שלו. לימודיו בחדר והרקע
החסידי ממנו בא השתקפו הן
בבחירת נושאי היצירה שלו והן
באופי היצירות ובפרשנות שהוא
נתן למאורעות המקרא.

משה ביאלי-שילה אוסוף פריטים בולאיים בנושאים התנ"ך בראי האומנות, ציורי
מערות וסלעים וכן בנושאים שונים הקשורים באומנות הציור. כתובתו למשלוח
biali.moshe@gmail.com תגובות:

שלם את דמי החבר באיל"ת עוד היום!

את דמי החבר בסך 160 ₪ (80 ₪ לנוער) ניתן לשלם באמצעות:

- ✓ **תשלום באפליקצית "ביט":** לרן ברש, טלפון 052-5250780.
- ✓ **העברה בנקאית:** בנק הדואר (בנק 09), סניף 001, חשבון מספר 7315171. בפרטי ההעברה יש לציין את שם המעביר ואת השנה בעבורה מתבצע התשלום.
- ✓ **משלוח המחאה בדואר:** יש למלא צ'ק לפקודת איל"ת, ולשלוח לגזבר רן ברש: רחוב הירורה 1, ת.ד. 8486, גן יבנה 7086131.

לו הייתי רוטשילד...

משה רימר

מבוא

לאורך הדורות יצאו מקרב העם היהודי לא מעט אנשי ממון מצליחים, אשר עושרם הקנה להם מעמד מועדף וחריג, הן בקרב אומות העולם והן ברחבי העולם היהודי. מרביתם נעלמו מן התודעה לאחר תקופת פעילות קצרה, ורק מעטים מהם זכו להפוך לתופעה קבועה המושכת את תשומת הלב העולמית דור אחרי דור. מבין מעטים אלה זכתה משפחת **רוטשילד** למעמד ראשון במעלה.

ניסיון לתעד את הצלחתם והשפעתם של בני משפחת רוטשילד בכלים בולאים יכול לקחת את המחבר למספר רב של כיוונים אפשריים. אפשר, לדוגמה, להתמקד במכתבים שנשלחו אל בני משפחת רוטשילד כחלק מפעילותם הבנקאית, או להתמקד בהישגים המדעיים של חלק מבני המשפחה, שבחרו לפעול בתחומים אלה. אפשר לספר על פעילותם הדיפלומטית של חלק מבני המשפחה, או לציין את תרומתם להתפתחות היישוב היהודי בארץ ישראל.

במקום זאת, בחרתי להתמקד בסיפורם של בני משפחת רוטשילד, כפי שהוא בא לידי ביטוי בשמות היישובים שהוקמו בארץ ישראל, ואשר משמרים את זכרם של בני המשפחה לדורותיה.



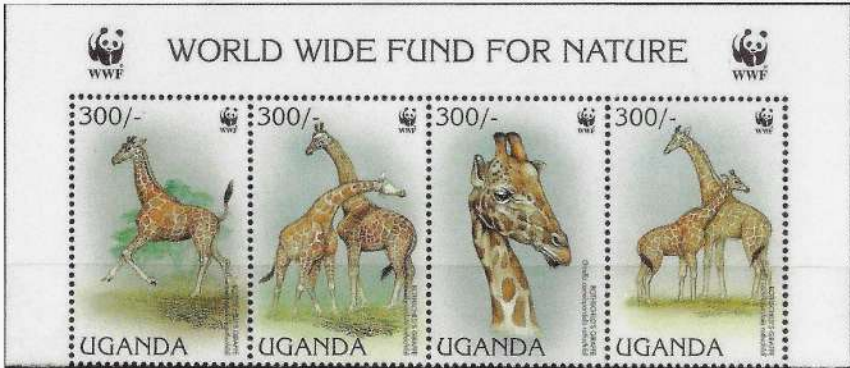
מכתב שנשלח מירושלים לבנק רוטשילד בפריז, 1854

מה בחרתי שלא לעשות?

כאמור, בחרתי שלא להציג מאמר המתמקד במכתבים מקוריים, דוגמת המכתב הבא השמור באוסף אלכסנדר. המכתב המקופל נשלח בשנת 1854 מירושלים על ידי בנקאים

מקומיים בני משפחות **ולירו** ו**פאפו** אל בנק רוטשילד בפריז. מכתב זה מעיד על מעורבות משפחת רוטשילד בענייני ארץ ישראל כשלושים שנה לפני פעילותו של "הנדיב הידוע".

בחרתי שלא לספר את סיפורו של **וולטר רוטשילד**, שבנוסף לעיסוקו בבנקאות התעניין בעיקר בזואולוגיה, חקר בעלי חיים, והחזיק בלונדון גן חיות ומוזיאון זואולוגי פרטי, שהיו הגדולים מסוגם בעולם. כ-250 מיני בעלי חיים נקראים על שמו, כולל ג'ירף רוטשילד המצוי בסכנת הכחדה.



ג'ירף רוטשילד נמצא בסכנת הכחדה

בנוסף לעיסוקיו בזואולוגיה ובנקאות, שימש וולטר רוטשילד כמתווך בין התנועה הציונית ובין ממשלת בריטניה בתקופה הסוערת של מלחמת העולם הראשונה. בחרתי שלא להאריך מילים בעובדה שהצהרת **בלפור** המפורסמת נשלחה על ידי שר החוץ הבריטי אל ידידו, וולטר רוטשילד, תוך בקשה שיעביר את הדברים לחבריו הציונים.

מה בחרתי לעשות?

רשימת היישובים הקיימים ברחבי מדינת ישראל כוללת כיום תשעה יישובים הקרויים של שמם של בני משפחת רוטשילד לדורותיהם. מרבית השמות הוענקו על ידי "הנדיב הידוע", בתקופה בה נשא על גבו את מרבית ההתיישבות היהודים החדשה בארץ ישראל. בחינת השמות מאפשרת לתעד את עץ המשפחה הענף של בני משפחת רוטשילד, מתוכם בחר אדמונד רוטשילד את בני המשפחה שהוא חפץ ביקרם.



הצהרת בלפור נמסרה למעשה ללורד וולטר רוטשילד

סיפורו של משפחת רוטשילד מתחיל בסוף המאה ה-18 בפרנקפורט, שם עשה הבנקאי היהודי **מאיר אנשל** את צעדיו הראשונים בעולם הפיננסי. בניגוד לרבים שקדמו לו, וירדו

מנכסיהם כשאיבדו את חסותם של האצילים הנוצרים, השכיל מאיר אנשל להשקיע את כספו במגוון רחב של תחומים בכל רחבי אירופה. על שמו של מאיר אנשל, מייסד שושלת בית רוטשילד, נקרא היישוב "מאיר שפיה".



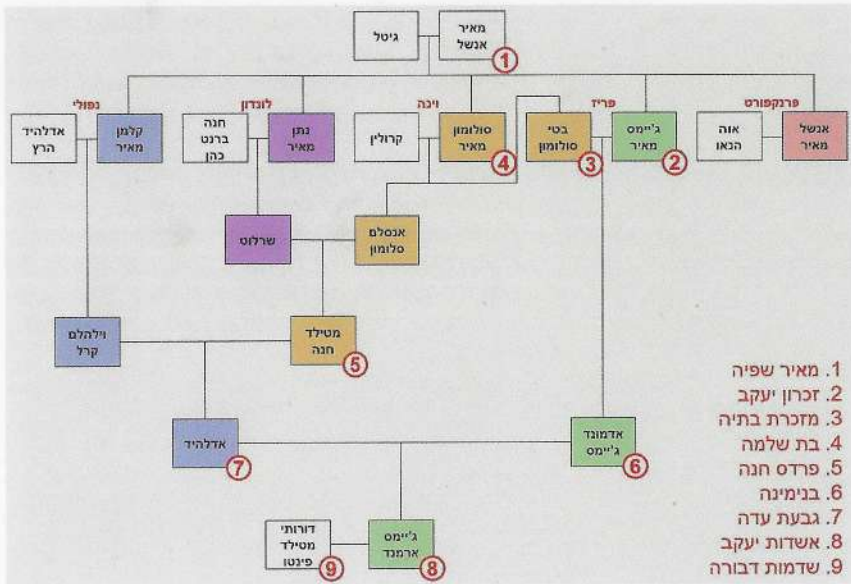
חותמת הישוב "מאיר שפיה"
מתקופת המנדט הבריטי

מאיר אנשל הבין היטב את החשיבות של פיזור הסיכון בין מדינות שונות, ושלח את חמשת בניו להקים סניפים של בנק רוטשילד בערים החשובות של אירופה. **אנשל מאיר** נשאר בפרנקפורט וירש את הפעילות של הסניף הגרמני המקורי; **ג'יימס** (יעקב) **מאיר** הקים את הסניף בפריז; **סולומון** (שלמה) **מאיר** הקים את הסניף בווינה; **נתן מאיר** ייסד את הסניף בלונדון; **קלמן מאיר** ייסד את הסניף בנאפולי.



גלויה המציגה את "חמשת בני פרנקפורט" – הבנים למשפחת רוטשילד. הגלויה היא משנת 1911, והיא מתייחסת למחזה בשם זה אשר עסק בעלייתו לגדולה של משפחת רוטשילד (מאוסף לורנס פישר).

לפני שפיזר את בניו ברחבי העולם הדגיש בפניהם מאיר אנשל את חשיבותה של הלכידות המשפחתית, ואת הצורך לשמור את הממון עד כמה שאפשר בתוך המשפחה. בין היתר, כללה הגדרה זו העדפה ברורה של נישואי קרובים, דבר ההופך את הניסיון למפות את קשרי המשפחה הענפים למסובך במיוחד.



תרשים המשפחה והיישובים הקרויים על שם בני המשפחה

ג'יימס מאיר (יעקב) מאיר, מייסד הסניף הצרפתי, נשא לאישה את **בטי** (בתיה) **סולומון**, בתו של אחיו סולומון (שלמה) מאיר שישב באוסטריה. על שמו של ג'יימס נקרא היישוב "זכרון יעקב", על שמה של בטי נקרא היישוב "מזכרת בתיה", ועל שמו של סולומון נקרא היישוב "בת שלמה".

ג'יימס מאיר ורעייתו בטי הולידו חמישה ילדים, ובהם בן הזקונים **אדמונד**, זה שיהפוך לימים ל-"אבי היישוב". אדמונד, שלא התעניין בבנקאות, ובחר להקים יקב ולהתמקד בייצור יין משובח. במקביל הוא גם היה פנוי דיו כדי לעסוק בפילנתרופיה ולטפח מפעלי צדקה שונים, כולל תמיכה ביישוב היהודי בארץ ישראל. על שמו של אדמונד (בנימין) נקרא היישוב "בנימינה".

רעייתו של אדמונד, **אדלהיד** (עדה), הייתה גם היא צאצא לחיבור פנים משפחתי של בני רוטשילד בארצות שונות. **וילהלם קרל**, אביה, שמקורו מנאפולי, נשא לאישה את **מטילד חנה**, שמקורה מחיבור בין בתי רוטשילד בווינה ולונדון. על שמה של אדלהיד (עדה) קרוי היישוב "גבעת עדה", ואילו על שמה של מטילד חנה נקרא היישוב "פרדס חנה".

בנם של אדמונד ואדלהיד, **ג'יימס ארמנד**, עסק גם הוא בקידום ענייני ההתיישבות בארץ ישראל. על שמו נקרא היישוב "אשדות יעקב", ואילו על שמה של רעייתו, **דורותי** (דבורה) מטילד, נקרא היישוב "שדמות דבורה". לסיכום פרק זה נציין, כי היישובים בארץ מנציחים את הברון רוטשילד, אביו אימו, את סבו מצד אביו וסבו מצד אימו, את רעייתו וחוננתו, ואת בנו וכלתו.

תיעוד בחותמות דואר

היישובים השונים שנקראו על שמם של בני משפחת רוטשילד שולבו בהדרגה לאורך השנים במערכת הדואר שהייתה בתוקף באותה עת, ועבור ישוב כזה הוכנה חותמת מיוחדת ששימשה את בית הדואר המקומי.

לאורך מרבית התקופה שקדמה למלחמת העולם הראשונה לא פעל בית דואר רשמי באף אחד מן היישובים האלה, אולם במושבה "זכרון יעקב" הוכנה חותמת מיוחדת ששימשה את גביית דמי הטיפול אותו גבתה הנהלת היישוב תמורת הובלת המכתבים אל בית הדואר ביפו. בשנת 1912 נפתח בזכרון יעקב סניף של הדואר הטורקי עם חותמת הנושאת את השם הערבי של היישוב "זמריין".



גלויה שנשלחה ב-24 בינואר 1913 מסניף הדואר הטורקי בזכרון יעקב עם חותמת "זמריין"



חותמות מנדטוריות של בנימינה ופרס חנה

בתקופת המנדט הבריטי נפתחו סניפי דואר בחמישה מהיישובים המנציחים את זכרה של משפחת רוטשילד. היישוב הראשון היה זכרון יעקב: סניף הדואר המנדטורי נפתח בו ב-24.3.1920 תחת השם "זמריין". בתחילת 1921 שונה השם ל"זכרון" ובספטמבר של אותה

שנה שונה השם פעם נוספת ל"זכרון יעקב".
המושבה הבאה בתור הייתה בנימינה, וסניף
הדואר שלה נפתח בנובמבר 1927. ביוני 1933
נפתח גם סניף דואר בפרס חנה.



בשנת 1945 נפתחו סניפי דואר גם באשדות יעקב
(בחדש מרץ) ובמאיר שפיה (ביולי, חותמת
מנדטורית ממאיר שפיה מוצגת כאן בצד ימין).
פעילותם של סניפי הדואר בכל חמשת היישובים
האלה נמשכה גם בתקופת מנהלת העם, כפי
שמדגימה המעטפה מאשדות יעקב המוצגת להלן.



מכתב רשום שנשלח בתקופת מנהלת העם מסניף הדואר באשדות יעקב. המכתב מבויל בתוויות קרן קיימת
אשר הוסבו לשימוש דוארי באמצעות הדפס רכב בערך נקוב כולל של 25 מיל (10 מיל מחיר משלוח מכתב
רגיל בארץ ותוספת של 15 מיל עבור משלוח בדואר רשום). תווית הרישום נושאת אף היא את שם היישוב.

עם הקמת מדינת ישראל נשארו כל חמשת סניפי הדואר האלה פעילים. זמן קצר לאחר
קום המדינה נפתחו סניפי דואר גם בגבעת עדה ובמזכרת בתיה (ב-4 וב-10 באוקטובר
1949, בהתאמה). הסניף במזכרת בתיה נקרא תחילה "עקרון" – השם שונה ל-"מזכרת
בתיה" רק בשנת 1952. אחרון חביב הוא הסניף בבת שלמה, אשר נפתח בסוף 1965.



חותמות של דואר ישראל מיום פתיחת סניפי הדואר בגבעת עדה, עקרון, מזכרת בתיה ובת שלמה

ורק ישוב אחד נותר "מקופח": בשדמות דבורה, שהוא הצעיר בתשעת היישובים המנציחים את בני משפחת רוטשילד לא הופעל מעולם בית דואר מקומי, ולא הוכנה עבורו חותמת דואר. בהתחשב במגמה של דואר ישראל לסגור סניפים ספק רב אם אי פעם יפתח סניף דואר במקום.

משה רימר, לשעבר עורך "נושאון" ועורך "שובל", משמש כיום בתפקיד האוצר של אוסף אלכסנדר. משה גם אוסף פריטים בולאיים בנושא הצדפות, ובעבר הציג את "הרכיכות והאדם". כיום הוא שוקד על תצוגה חדשה תחת הכותרת: "לשאת יותר ממשקל גופך". משה גם מטפח אוסף של קוריוזים בולאיים. כתובתו למשלוח תגובות: rimer@netvision.net.il

לא קיבלת את נושאונט?



נושאונט, העיתון הבולאי המקוון הראשון בשפה העברית, מופץ שלוש פעמים בשנה. חברי איל"ת זכאים לקבל אותו ללא תשלום, אולם לצורך הפצת נושאונט אנו זקוקים לכתובת הדואר האלקטרוני (e-mail) שלכם. כתובתכם תשמש את ועד האגודה

ואת העורכים לצרכי פעילות האגודה בלבד, ולא ייעשה בה כל שימוש אחר. פנו אלינו עוד היום לכתובת noson.ed@gmail.com, וגם אתם תקבלו את נושאונט. נשמח גם לשלוח לכם גליונות קודמים, על פי בקשה.

פליקס מנדלסון, המאסטרו האניגמטי לירוי פרץ

בדברי הימים של תולדות המוזיקה הקלאסית, מעט שמות מעוררים כבוד והערכה כמו **פליקס מנדלסון**. מנדלסון, שנולד בהמבורג ב-3 בפברואר 1809, התגלה כבעל כישרון מוזיקלי מופלא, והלחנים שלו ממשיכים לרתק את הקהל ברחבי העולם עד היום. מורשתו של מנדלסון חורגת מעבר לחיבוריו. הוא היה מוזיקאי רב גוני: פסנתרן יוצא דופן, מנצח בעל מיומנות עצומה ואדם בעל חזון, אשר גישר על הפער בין מסורות מוזיקליות בעבר להווה.

רקע משפחתי

משפחת מנדלסון-ברתולדי נשמה אווירה של אינטלקטואליזם ולהט אמנותי. סבו של פליקס היה הפילוסוף הנודע **משה מנדלסון**. אביו, **אברהם מנדלסון**, היה בנקאי ופילוסוף, ואמו, **לאה**, הייתה מוזיקאית מיומנת. ההורים טיפחו את כישריהם המוזיקליים של ילדיהם מגיל צעיר.



משה מנדלסון. בול דוגמא

הוריו של מנדלסון האמינו שכדי להשתלב בחברה הגרמנית יהיה עליהם להתנצר. בהתאם לכך הם בחרו שלא למול את בניהם, וכאשר פליקס היה בן שש הוא הוטבל לנצרות יחד עם אחיו ושתי אחיותיו. כחלק מהמאמץ להשתלב בסביבה בחרו ההורים כעבור כמה שנים לשנות את שם משפחתם ל"ברתולדי", אך למרות שפליקס היה נוצרי אדוק הוא עצמו בחר להיקרא בשם "מנדלסון-ברתולדי".

בגיל שש, החל פליקס בשיעורי פסנתר בהדרכת אמו, והפגין כישרון יוצא דופן והבנה טבעית של מהותו של הביטוי המוזיקלי. כשהיה בן תשע, כבר הלחין את יצירתו הראשונה שפורסמה - רביעיית פסנתר, עדות ליכולותיו המופלאות. הלחנים המוקדמים של מנדלסון שיקפו הבנה בוגרת של מבנים מוזיקליים. יכולתו כפסנתרן וכמלחין השתבחה מידי שנה, והתלהבות הנעורים שלו השתוותה רק למסירותו לחידוד מלאכתו. יצירותיו ניחנות בעומק ובתחכום.

המפגש עם גתה

בקיץ 1821 ביקר מנדלסון, אז נער בן 12, בעיר ויימאר שבגרמניה. כשרונו המוזיקלי יוצא הדופן של ילד הפלא הצעיר כבר זכה להכרה והקנה לו פרסום, וכך הצליח אביו של מנדלסון לארגן מפגש בין בנו ובין לבין **יוהאן וולפגנג פון גתה**. גתה נחשב, אז וגם היום, לגדול סופריה של גרמניה, ואחד מגדולי התרבות העולמית כולה. בעת המפגש בין השניים היה גתה כבר בשנות השבעים לחייו, וסקרנותו התעוררה ביחס למוזיקאי הצעיר, נכדו של הפילוסוף הדגול. המפגש בין מנדלסון לגתה היה התכנסות של ברק יצירתי: האחד, וירטואוז מוזיקלי בעל כישרון מופלא, והשני, גאון ספרותי שיצירותיו נצחיות. מנדלסון ניגן בפסנתר עבור גתה, וזה נשבה בביצועיו של ילד הפלא הצעיר,

ושיבח אותו על כשרונו המדהים. חילופי הדברים המוזיקליים בין מנדלסון לגתה התאפיינו בכבוד והערכה משותפת לביטוי האמנותי.

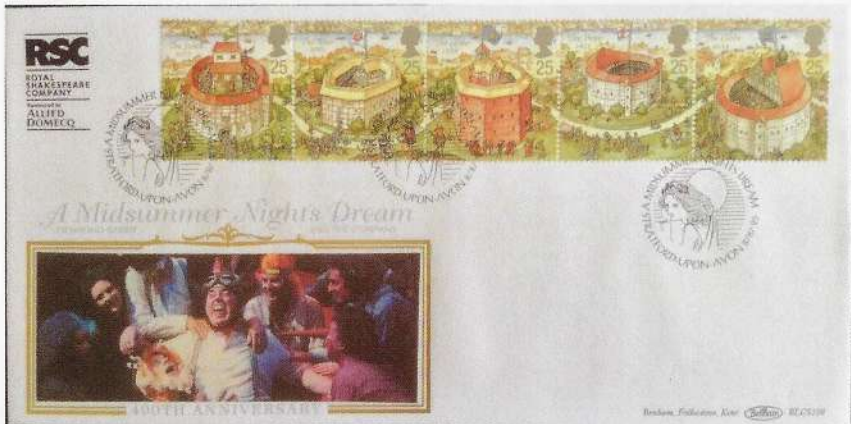
פגישתם של גתה ומנדלסון הייתה לא רק עדות לכישרונו ההולך ומתפתח של המוזיקאי הצעיר, אלא גם רגע רב משמעות בנוף האמנותי של התקופה. הוא סימל את נקודת ההצטלבות בין שתי דיסציפלינות אמנותיות – מוזיקה וספרות – ושל שני דורות. המפגש אפשר חילופי רעיונות וסיפק השראה לשני האנשים, אשר הפכו את פער הדורות מחסרון ליתרון, בבחינת "דור לדור יביע אומר".



יוהאן וולפגנג פון גתה. הגהת מטבעת לבול של אזור הכיבוש הצרפתי בגרמניה שלאחר מלחמת העולם השנייה.

המפגש עם גתה הותיר חותם בל יימחה על מנדלסון, והוא נצר אותו בזיכרונו לכל אורך

חייו. המפגש גם השפיע על יצירתו של מנדלסון: במוזיקה האגבית שלו למחזה של **שייקספיר** "חלום ליל קיץ" יצר מנדלסון קטע מופתי, המבטא את המהות הגחמנית והקסומה של הסיפור. זוהי עדות ליכולתו של מנדלסון לתרגם נושאים ספרותיים לזוהר מוזיקלי, יכולת שהתחדדה בעקבות המפגש שלו עם גתה.

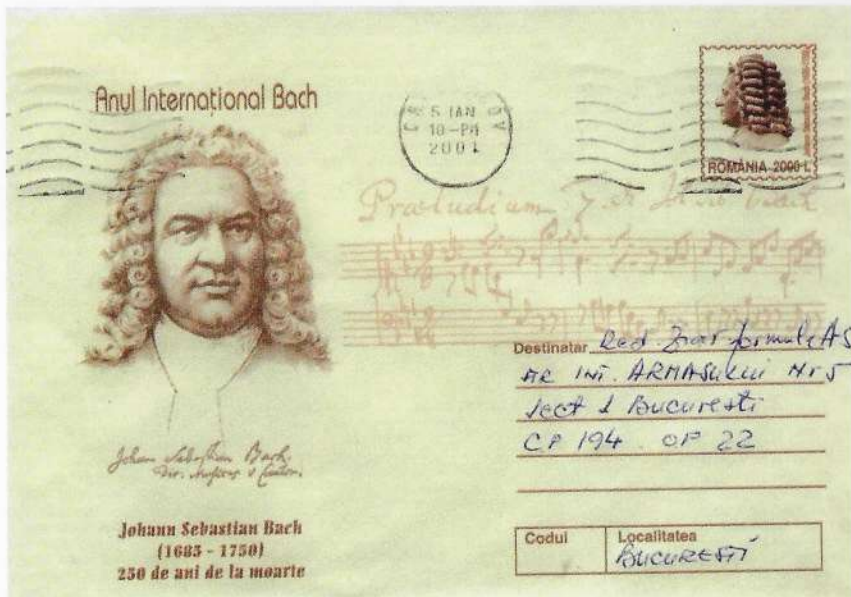


חלום ליל קיץ: חותמת זיכרון על מעטפת יום ראשון קשורה של סדרת בולים המוקדשת לשייקספיר

הרנסנס של באך

הנוף המוזיקלי עבר מהפך בתקופתו של מנדלסון. התנועה הרומנטית, המאופיינת בדגש על ביטוי רגשי, אינדיבידואליזם וסיפור סיפורים באמצעות מוזיקה, תפסה תאוצה. מנדלסון תרם באופן משמעותי לאבולוציה של התנועה הרומנטית, והיה אחד מהקומפוזיטורים אשר הביאו אותה לשיא.

אחת התרומות הבולטות של מנדלסון היא החייאת המוזיקה של **יוהאן סבסטיאן באך**. באך היה איש הבארוק וזכה לפופולאריות עצומה בחייו, אך בערוב ימיו ולאחר מותו (בשנת 1750) החלה יצירתו להיחשב כמוישנת. בשנת 1829 העלה מנדלסון את ה"מתאוס פסיון", יצירה מונומנטלית של באך אשר דומה שירדה לתהום הנשייה. יש לזכור, כי באך יצר מוזיקה ליטורגית, אשר נוגנה בכנסיות. מנדלסון ערך את היצירה לביצוע קונצרטי, ובכך הנגיש אותה לקהל שאינו דתי. העתקת היצירה מהכנסייה לאולם הקונצרטים אינה דבר של מה בכך: מנדלסון למד בקפידה את הפרטיטורה המקורית, וחיבר יחד את הפרטים המורכבים שאבדו במהלך השנים.



דבר בולים שהונפק ברומניה לציון 250 שנה למותו של באך

הביצוע ההיסטורי של ה"מתאוס פסיון" בשנת 1829 תחת שרביט הניצוח של מנדלסון הצית עניין מחדש ביצירותיו של באך, אשר נמשך עד היום. מסירותו הבלתי מעורערת של מנדלסון להחזרתן של יצירות המופת של באך לעין הציבור חיזקה את המוניטין שלו כפורץ דרך מוזיקלי.

מנדלסון כיוצר

מנדלסון חיבר את הסימפוניה הראשונה שלו בשנת 1824 בהיותו בן 15 בלבד. עם התבגרותו פרחו יצירותיו למכלול עשיר של סימפוניות, קונצ'רטי, אوبرטורות, מוזיקה קאמרית ויצירות מקהלה. הסימפוניה מס' 4 שלו בלה מז'ור, הידועה בכינויה "הסימפוניה האיטלקית", היא עדות תוססת ליכולות הביטוי שלו. יצירה זו לוכדת את חוויותיו ממסעותיו באיטליה, על נופיה התוססים והצורניים.



דף תווים של הפרק הראשון בסימפוניה הרביעית של מנדלסון

עם זאת, היצירה הנודעת והאהובה ביותר מיצירתו של מנדלסון היא, ככל הנראה, ה"קונצ'רטו לכינור במי מינור". הקונצ'רטו, שכל כנר שואף לבצע אותו, נחשב לפסגת הרפרטואר של הכינור בשל הוורטואוזיות, העומק הרגשי והברק המלודי שלו.



האורטוריה "אליהו"

הגאונות של מנדלסון אינה מוגבלת ליצירות אינסטרומנטליות בלבד; יצירות המקהלה שלו, כולל האורטוריה "אליהו", הציגו את יכולתו לטוות נרטיבים ולעורר רגשות עמוקים באמצעות הרמוניות ווקאליות. "אליהו" נותר הישג מונמנטלי במוזיקת המקהלה, והאורטוריה זכתה לשבחים על סיפורה הדרמטי והנופים המוזיקליים המלכותיים.

מקורות השראה והשפעה

במשך כל חייו, תאוות הנדודים והתשוקה של מנדלסון לחקר הזינו את יצירתו האמנותית וסיפקו לו השראה. הזכרנו כבר את "הסימפוניה האיטלקית", אשר נכתבה בהשראת מסעותיו לאיטליה. ביקורו בסקוטלנד הניב את "הסימפוניה הסקוטית" (סימפוניה מס' 3) ו"פתיחת ההיברידים" בשנת 1830. יצירות אלו מבטאות עד כמה התרשם מנדלסון מנופיה של סקוטלנד ומהניואנסים התרבותיים של המקום.

במהלך נסיעתו לאנגליה, זמן קצר לפני שביקר בסקוטלנד, התוודע מנדלסון ליצירותיו של **גאורג פרידריך הנדל**, ובפרט לאורטוריות שלו. בהשראת עבודותיו של הנדל יצר מנדלסון את האורטוריה "אליהו" אותה הזכרנו לעיל. זוהי דוגמא מובהקת לנכונותו של מנדלסון לספוג השראה מכיוונים שונים, ולהביא אותה לידי ביטוי ביצירתו.



הנדל סיפק השראה למנדלסון

מסעו האמנותי של מנדלסון היה שזור במרקם עשיר של יחסים אישיים וחברות שהשפיעו על דרכו המוזיקלית. בין אלה בולט הקשר העמוק שלו עם אחותו **פאני**, שהייתה מבוגרת ממנו בשלוש שנים. כבר בילדותה בלטה פאני מנדלסון בכישוריה המוזיקליים, ואביה אף סבר שכשרונה המוזיקלי גדול יותר מזה של פליקס, אך המוסכמות החברתיות של אותה תקופה הגבילו אותה מלפתח קריירה בתחום. פאני נותרה מוזיקאית פעילה, בעיקר כנגנית פסנתר, אך לא מקצועית. היא נישאה לצייר הדיוקנאות **וילהלם הנזל**, ורק לאחר נישואיה ובתמיכת בעלה החלה לנגן בקונצרטים ולפרסם יצירות. פאני מנדלסון-הנזל נפטרה בגיל 41, לאחר שלקתה בשבץ בעת שביצעה אורטוריה שכתב אחיה.



פאני מנדלסון-הנזל, אחותו של פליקס.

פליקס מנדלסון העריך מאוד את דעתה של אחותו בכל ענין, ובתחום המוזיקלי בפרט. ההתכתבויות שלהם כללו לעתים קרובות דיונים על מוזיקה בכלל, ועל יצירות מוזיקליות ספציפיות. לעתים קרובות ביקש פליקס את עצתה, ושיתף עימה יצירות שכתב לקבלת משוב. בכך זכתה פאני מנדלסון להשפיע מאחורי הקלעים על דרכו המוזיקלית של אחיה יותר מכל אדם אחר, ובכך יש אישור להערכה שהוא חש לכישרון המוזיקלי שלה. כיום גם ידוע כי כמה יצירות של מנדלסון נכתבו על ידי פאני בעצמה, אך פורסמו בשמו בהתאם לרוח התקופה.



מנדלסון שינה את הרפרטואר של תזמורת ה"גוואאנדהאוס"

תזמורת ה"גוואנדהאוס"

בשנת 1835 מונה מנדלסון למנצח תזמורת ה"גוואנדהאוס" בלייפציג. המינוי לשמש כ"קאפלמייסטר" בתזמורת רבת מוניטין היה ציון דרך משמעותי בקריירה של מנדלסון, אך גם נקודת מפנה חשובה בהיסטוריה של התזמורת, ותחילתו של עידן של מצוינות מוזיקלית וחדשנות.

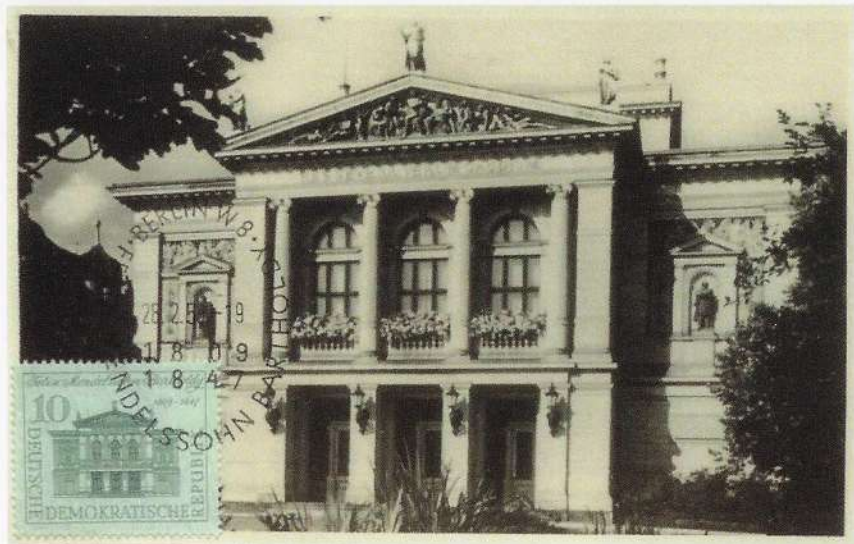
ה"קאפלמייסטר" של התזמורת ממלא, למעשה, תפקיד כפול: הוא קובע את הרפרטואר שלה, ומנצח על התזמורת בחזרות ובהופעות. מנדלסון הטביע

את חותמו בשני תחומים אלה. הוא חולל שינויים משמעותיים ברפרטואר של תזמורת ה"גוואנדהאוס" ובכיוון המוזיקלי הכולל שלה. הוא שילב יצירות של מלחינים בני התקופה לצד קלאסיקות ותיקות, והקפיד לכלול בצד יצירות מופת מבוססות ופופולאריות גם פנינים פחות מוכרות, ובכך העשיר את החוויות המוזיקליות של הקהל.

בכובעו כמנצח הדגיש מנדלסון את איכות הביצוע. הוא הנהיג גישה קפדנית לחזרות, תוך שימת דגש על דיוק, פרשנויות אקספרסיביות ותשומת לב לפרטים. גישה זו הביאה את ביצועי התזמורת למות מצוינות חסרות תקדים.

תחת שרביטו של מנדלסון, תזמורת ה"גוואנדהאוס" פרחה, וזכתה לשבחים על הדיוק המדהים, המנעד הדינמי והפרשנויות האקספרסיביות שלה. סגנון הניצוח שלו היה ללא דופי, והתאפיין במחוות ברורות ובקשר אינטואיטיבי עם הנגנים. ביצועי התזמורת היו לא רק מבריקים מבחינה טכנית, אלא גם מושכים רגשית.

יתר על כן, השפעתו של מנדלסון חרגה מהגדרת תפקידו הפורמאלי. הוא היה גורם מרכזי בבניית אולם קונצרטים חדש עבור ה"גוואנדהאוס", שפתח את שעריו בשנת 1840. אולם חדש זה סיפק חלל יוצא דופן מבחינה אקוסטית, אשר הביא לשיפור בביצועי התזמורת וחזק את מעמדה של לייפציג כמרכז למצוינות מוזיקלית.



בנין ה"גוואנדהאוס" בלייפציג. גלוית מרב זו הינה, למעשה, בניגוד לכללי המקסימפליה, שכן החותמת היא מברלין בעוד שהבניין עצמו נמצא בלייפציג.

המחויבות של מנדלסון לחינוך מוזיקלי וטיפול כישרונות צעירים הייתה חסרת תקדים. בשנת 1843 הוא ייסד את הקונסרבטוריון של לייפציג, ובכך סיפק חממה לטיפול מוזיקאים מוכשרים, תוך שימת דגש על מצוינות טכנית וביטוי אמנותי. המוסד פעל בזמנו של מנדלסון בבנין ה"גוואנדהאוס", וחברי התזמורת חויבו לכהן בסגל ההוראה, מסורת שנשמרה עד איחוד גרמניה בשנת 1990. כיום נקרא המוסד בשם "אוניברסיטת לייפציג למוזיקה ותיאטרון", והוא בית הספר הגבוה למוזיקה הוותיק ביותר בגרמניה.

אישיות

כשם שיצירותיו של מנדלסון שידרו אלגנטיות ועומק רגשי, כך גם הייתה אישיותו רבת פנים. הוא היה ידוע בשנינותו, בקסמו האישי ובחוש ההומור השובב שלו, שמדי פעם מצא את דרכו לתוך היצירות שלו, והוסיף גחמה בלתי צפויה למוזיקה שלו. בנוסף לעיסוקיו המוזיקליים, מנדלסון היה איש בעל תחומי עניין וכישרונות מגוונים. היה לו אינטלקט נלהב ותיאבון רעבתי לספרות, אמנות ופילוסופיה. תחומי העניין הנרחבים שלו השפיעו על יצירותיו, והחדירו בהן עומק של התייחסויות תרבותיות ואינטלקטואליות.



גיליונית מזכרת שהונפקה בגרמניה המזרחית במלאת 175 שנה להולדתו של מנדלסון. התווים בצד שמאל הם מתוך "שירים ללא מילים" אופוס 62, מספר 6, "שיר האביב" בלה מזיור.

למרות תרומתו העצומה למוזיקה, מנדלסון נאלץ להתמודד גם עם ביקורת במהלך חייו. חלק ממבקרי המוזיקה דחו את יצירותיו כמלוטשות מידי, או כחסרות את העומק הרגשי האופייני ליצירות של העידן הרומנטי.

מבקרים אלה טענו, שמנדלסון חיבר יצירות יפות אך כמעט בנאליות. לדעתו יש ביצירותיו עומק נסתר ומעין חידתיות, ומשום כך בחרתי לתאר אותו כ"מאסטרו האניגמטי". ההיסטוריה הייתה אדיבה למורשתו של מנדלסון, והכירה ביופי הניואנסים ובתהודה הרגשית הטבועים ביצירותיו.

סוף דבר

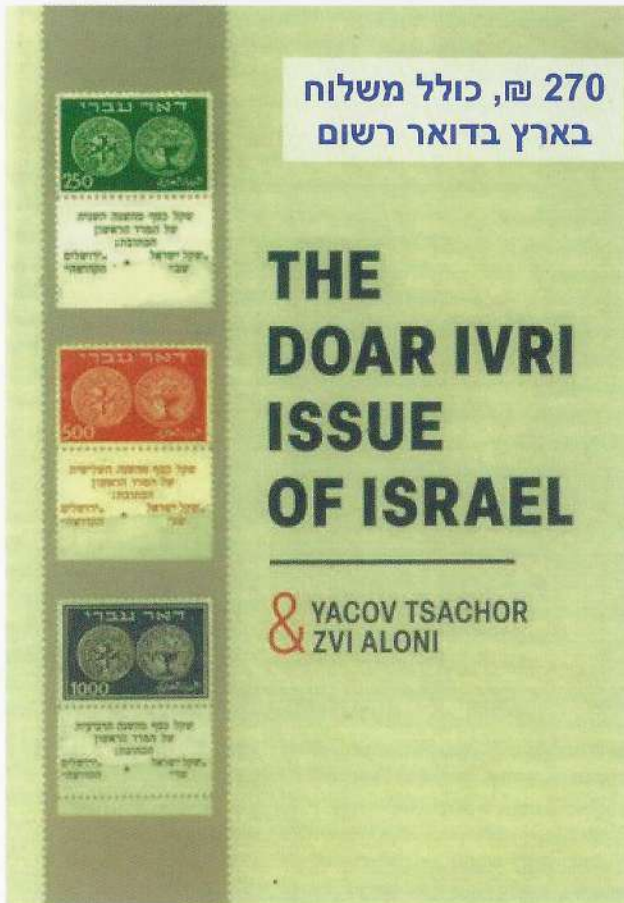
בראותו של מנדלסון החלה להידרדר בשנותיו האחרונות, והמחלות השונות שתקפו אותו השפיעו על תפוקתו היצירתית. פטירתה של אחותו פאני הייתה עבורו מכה קשה, והוא סבל מדיכאון כבד. כחצי שנה מאוחר יותר הוא לקה בשבץ ומת, והוא בן 38 בלבד.

גם כיום נחשב פליקס מנדלסון לאחד המלחינים הפופולאריים ביותר של התקופה הרומנטית. הוא יזכר לעולם לא רק בשל השליטה הטכנית שלו, אלא גם בזכות יכולתו המופלאה לצייר באמצעות המוזיקה נופים ורגשות. מורשתו מהווה השראה לדורות של מוזיקאים וחובבי מוזיקה, ומזכירה לנו את כוחה הטרנספורמטיבי של המוזיקה ואת ההדהוד הנצחי שלה בנפש האדם.

לירוי פרץ בן ה-18 מנגן בכינור ובפסנתר ואוסף פריטים בנושא מוזיקה ומלחינים (גם על גבי מטבעות ושטרות) וכן בולים מגרמניה, מאוסטריה ומשוויץ. כתובתו למשלוח תגובות: learoy1107@gmail.com

חדש! ספרם של יעקב צחור וצבי אלוני ז"ל על סדרת בולי "דאר עברי"

380 עמודים בצבע בכריכה קשה: תהליכי העיצוב וההדפסה, הניסיונות, הבולים, התשניות, השימושים, בולי דמי דואר ועוד. הספר גם כולל מחירונים מעודכנים לצמדות, ניסיונות, סוגי השבלים ושגיאות. הספר כתוב באנגלית.



ספר המשמר את ההיסטוריה
הבולאית הישראלית - חובה לכל אספן

הזמנות בטלפון 054-687-9030 או בדוא"ל doarivri@yahoo.com

המצב בחזית



כידוע, האוסף שלי עוסק בציונות, ובהקמתו מחדש של הבית הלאומי היהודי בארץ ישראל. שורשי הנושא מתחילים בימי התנ"ך, והאוסף "מכסה" גם את ימי הגלות.

בחודש מאי האחרון הצגתי את האוסף שלי בתערוכה העולמית בעיר אסן בגרמניה, וזכיתי

לראשונה במדליית זהב גדול. במסגרת המפגש עם חבר השופטים ("הקריטיק") נאמר לי, כי הטיפול שלי בתקופת הגלות דורש הרחבה מסוימת. כיום אני מקדיש מקום לשנאת היהודים בימי הגלות, אך חסרה התייחסות לאירועים אחרים ולהשגה העם היהודי במהלך אלפיים השנים האלו.

לאחר שעיבדתי במוחי את הערות השופטים החלטתי לתרגם אותן לשפת המעשה, והתחלתי לבנות את העמודים הנדרשים, אשר יתייחסו להשגיו הרחוניים של העם היהודי בתפוצותיו השונות, וכן לבני העם היהודי שהצליחו לפרוץ את "תקרת הזכוכית" ולהשפיע על העולם כולו.



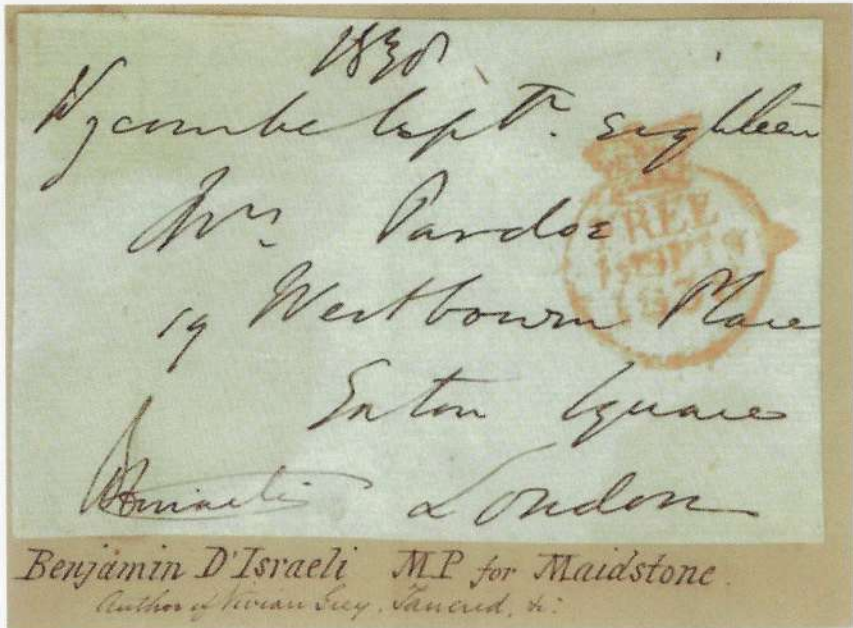
בנג'מין דיזראלי וחמלכה ויקטוריה

אחד מאותם פורצי דרך היה **בנג'מין דיזראלי**, סופר ומדינאי בריטי, אשר כיהן פעמיים כראש ממשלת בריטניה בשנות ה-60 וה-70 של המאה ה-19. דיזראלי, כפי שמרמז שמו, נולד כיהודי. בהיותו בן 12 החליט אביו להמיר את דתו (ואת דת ילדיו) לנצרות, לאחר מריבה עם הקהילה היהודית המקומית. אף שהפך לנוצרי, הקפיד בנג'מין דיזראלי להזכיר את שורשיו היהודיים ולהתגאות בהם. הוא נלחם על הענקת זכויות מלאות ליהודי אנגליה, ותמך ברעיון של מדינה יהודית בארץ ישראל.

דיזראלי היה אדם חד לשון. במהלך ויכוח פרלמנטרי עם יריבו הפוליטי המושבע, **ויליאם גלאדסטון**, הוא התריס כלפיו במילים: "בזמן שאבותיך גידלו חזירים, אבותי כתבו את התנ"ך". זכורה גם תשובתו למלכה **ויקטוריה**, אשר שאלה אותו מהי דתו האמיתית: "בין התנ"ך לברית החדשה ישנו דף ריק אחד. אני הוא הדף הזה".

אני מקווה, שלא איבדתם את סבלנותכם במהלך הקדמה זו: אמנם אני אמור במסגרת "סיפורי מעטפות" להציג מעטפה אחת ולדון בה, אך החלטתי להרחיב את ההקדמה, בתקווה שהקוראים ישתכנעו שקיימת חשיבות תמטית בהכללתו של דיזראלי בתצוגה שלי. הבעיה היא, שקיימים רק מעט בולים עם דיוקנו של דיזראלי, וכאן אנו מגיעים סוף סוף למעטפה שלי.

המעטפה המוצגת כאן נשלחה מהפרלמנט האנגלי בלונדון בשנת 1838 (התאריך המדויק קשה לפיענח). החותמת כוללת את המילה "חינם", ולפיכך אין על גבי המעטפה כל סימן לתשלום עבור המשלוח. לחברי הפרלמנט הייתה הזכות לשלוח דואר ללא תשלום, בכפוף לכך שיחתמו את שמם על חזית המעטפה, ואמנם, בצד שמאל למטה ניתן לראות את חתימתו של דיזראלי, שנבחר שנה קודם לכן לפרלמנט כנציג העיר מייסטון שבמחוז קנט.



כאן אני רוצה להוסיף הבהרה חשובה: כלל ידוע בבולאות אומר, ששם השולח (או שם המקבל) הינו בגדר מידע פרטי, ומציגים בולאיים נדרשים להתעלם ממנו. אולם במקרה זה לשם השולח ולחתימתו יש השפעה על תעריפי הדואר – רק בזכות חתימתו של דיזראלי המכתב נשלח חינם אין כסף. המונח הבולאי "המקצועי" אומר, שהחתימה מעניקה למכתב זכות יתר בולאית (באנגלית franking privilege). במקרה זה ניתן בהחלט להשתמש במעטפה כדי להציג את דמותו של דיזראלי.

לכאורה השגתי את מטרתי: מעטפה שנשלחה על ידי דיזראלי הינה פריט מצויין לתצוגה. אלא שלפריט המוצג כאן, אותו קניתי אחרי התערוכה בגרמניה, יש בעיה של ממש בסעיף "מצב החומר". אין מדובר כאן במעטפה שלמה, אלא רק בחזית של המעטפה. בעלים קודם גזר את המעטפה, הותיר בידי את רוב חזיתה והדביק אותה על גבי קרטון דק. אותו בעלים גם הוסיף תיאור המצוין את שמו של דיזראלי ואת תפקידו דאז כחבר פרלמנט מטעם העיר מייסטון. יתר על כן, כפי שצינתי לעיל, גם חותמת הדואר אינה חדה מספיק, לטעמי.

האם נדירותו של הפריט מצדיקה את הכללתו בתצוגה למרות מצבו הלקוי? אני נוטה להשיב על שאלה זו בחיוב, וזאת בשל חשיבותו של בנג'מין דיזראלי לנושא התצוגה (ולכן גם הרחבתי בהקדמה ההיסטורית), ובשל נדירות הפריט. מניסיוני, לא קל למצוא מכתב עם חתימת ידו של דיזראלי! מצד אחר, בגלל שהמצב של הפריט איננו אידיאלי ברור לי שבעתיד אצטרך למצוא מעטפה מקבילה לזו אך במצב משופר, ולהחליף את הפריט הזה.

לורנס פישר אוסף פריטים בולאיים בנושא תולדות הציונות והסכסוך הישראלי - ערבי. התצוגה שלו "הבית הלאומי היהודי" - מאבקנו להישרדות" זכתה במדליית זהב גדול. כתובתו למשלוח תגובות: gymtrainer@gmail.com

הספריה הבולאית לרשותכם!

אתם מוזמנים לבקר בספריה הבולאית של התאחדות בולאי ישראל במשרדי ההתאחדות החדשים ברחוב אבן גבירול 39, תל אביב. הספריה פתוחה בימי חמישי בין השעות 8:00 ל-15:00. ניתן לשאול ספרים גם באמצעות הדואר. לפריטים נוספים ניתן לפנות ליעל בטלפון 03-6295547.

"בוקר של בולים"

הנכם מוזמנים למפגש "בוקר של בולים", אשר יתקיים ביום שישי ה-23 בפברואר במשרדי התאחדות בולאי ישראל ברחוב אבן גבירול 39, תל אביב.

תכנית המפגש:

התכנסות, כיבוד קל	9:00 - 9:30
"פריטים בפירוט" - מספר אספנים יציגו פריט אחד מהאוסף שלהם	9:30 - 10:30
שעשועון בולאי	10:30 - 11:00
מכירה פומבית	11:00 - 12:00

**הכניסה חופשית. אין צורך בהרשמה מראש.
נשמח לראותכם!**

משמאל: טופס אישור מסירה
למכתב שנשלח בקולומביה
בשנת 1912. ניתן לראות את
חתימת מקבל המכתב למטה
משמאל. הטופס מבויל בהתאם
לעלות השירות.

פתרון החידה הבולאית

בגיליון הקודם היצגנו בפניכם בולים, אשר מאחוריהם הסתתרו ביטויים ובהם המילה "פחד". להלן מובא הפתרון אליו התכוונו:



פחד מוות



פחד אלוהים



נפל עליו פחד



הטיל עליו פחד



פחד במה

פחד גבהים

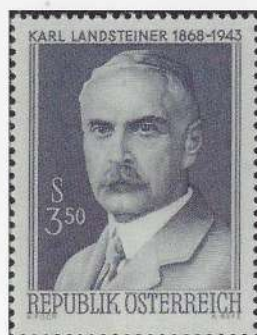
כמובן, שהפתרון שלנו איננו יחיד. למשל, כמה פותרים חשבו שהבול ההונגרי מתייחס לביטול "פחד טיסה", וברור שגם זה פתרון לגיטימי.

מבין הפותרים את החידון עלה בגורל שמו של **יעקב אטלינגר**, והוא זוכה בפרס בולאי מתנת התאחדות בולאי ישראל.



חידה בולאית

הפעם אנו מציגים בפניכם ששה בולים המראים אישים שונים. אתם מתבקשים לזהות את האישים הללו, למצוא מה המכנה המשותף לחמישה מהם, ואת האישיות יוצאת הדופן מביניהם.



את התשובות לחידון יש לשלוח למערכת "נושאון" באמצעות הדואר האלקטרוני לכתובת noson.ed@gmail.com או בדואר רגיל וזאת עד ליום 1.4.2024.

בין הפותרים נכונה יוגרל פרס בולאי באדיבותה של התאחדות בולאי ישראל.

MUSEE
LUXEMBOURG



CHAGALL

ENTRE GUERRE ET PAIX

21 FÉVRIER > 21 JUILLET 2013

LUXEMBOURG



MACALL